

دیلیمیزین ساده قیرامتری

کیتابین آدی: دیلیمیزین ساده قیرامتری

یازان: حسن راشدی

قابیغین طرحی: لاچین اسماعیل

بیرینجی چاپ ایلی: ۱۳۸۳

ایکینجی چاپ ایلی: ۱۳۸۷

چاپ یئری: تهران

سایي: ۲۰۰۰ جیلد

دَیر: ۴۰۰۰ تومن

شابک: ۹۶۴-۶۷۴۱-۶۱-۴-۴ ISBN: 964-6741-61-4

یایینلایان: تهران، انقلاب مئیدانی، " تهران " بیلیم یوردونون (دانشگاهین)

قارشیمیسی، فروزنده پاساژی، ان آلت قات، نومه ۱۰۱، «اندیشه نو» نشریاتی.

تتلفون: ۶۴۲۷۳۷۱ و ۶۶۹۵۳۹۵۹

یازان: حسن راشدی

قیش - ۱۳۸۳

مکتب - مدرسه لرینده اۆز دیلینده درس اوخویا بیلمه یین دیلداشلاریما اتحاف ائدیرم!

ایچینده کیلر

۷.....	گیریش
۱۱.....	باشلانیش
۱۵.....	دوْنيا دیللىرى بۆلوملىرى
۱۵.....	تک هیجالی دیللىر
۱۶.....	تحلیلی دیللىر
۱۶.....	قالبی دیللىر
۱۷.....	التصاقى و یا پیوندی
۱۹.....	تورک دیلینین تاریخی
۲۲.....	تورکله هانسی زاماندا و نییه لاتین الیفباسی ایله یازماغا باشلامیشلار؟
۲۴.....	تورکله رین اۆزلرینه مخصوص الیفبالاری اولموشدورمو؟
۲۶.....	آذربایجان تورکجه سینین نئچه حرفی وار؟
۲۹.....	بیرینجی بۆلوم:
۲۹.....	قالین سسلى لر
۳۰.....	اینجه سسلى

دۇداقلانان و دۇداقلانمايان سسلى حرفلر	۳۰
دۇداقلانان سسلى حرفلر بونلاردير	۳۰
آهنگ قانونو و يا سس قۇرولوشو	۳۱
آرديجيليق و يا توالى قانونو	۳۲
هيجا	۳۳
سۇزلرده بعضى حرفلرين دۇرومو (موقعيتى)	۳۳
سۇزلرين تركيبى	۳۵
كۆك و شكيلچى	۳۶
بىر چئشيتلى شكيلچى لر	۳۸
ايكى چئشيتلى شكيلچى لر	۳۸
مصدر شكيلچى لرى	۳۹
شرط شكيلچى لرى	۳۹
جمع شكيلچى لرى	۴۰
سۇرغو شكيلچى لرى	۴۰
اينكار شكيلچى لرى	۴۱
ايكىنجى بۇلوم:	۴۲
نوطق حيصه لرى (دانيشيق بۇلوملىرى)	۴۲
آد (اسم)	۴۳
صيفت	۴۷
ساي	۴۸
عوضليک (ضمير)	۵۰
۲- ايشاره عوضليک لرى:	۵۱
فعل	۵۱

فعللرده زامان	۵۲
۱- كئچميش زامان:	۵۲
۲- اينديكى زامان:	۵۷
۳- گله جك زامان:	۵۸
ظرف (قيد)	۶۱
ندا	۶۳
سن «او» سان, «من» ده بويام !	۶۵
سۇزلوك (لغت)	۶۸

بیر داها اعلان تیکرار اولدوقدا، شوبههم آزالدی، لاکین یئنه اینانا بیلیمیردیم کی، کرج ده آذربایجان تورکجه سینده کلاس قویولسون!

خبرین دوزگون اولدوغونو، مسجد کیتابخاناسیندان کیتاب آلیب ائوه گتیرن قیزیم منه بیلدیردی. او، حتی کلاساردا ایشتراک ائدن اویرنجیلرین شهریه سی نین مبلغینی ده اویرنمیشدی:

انگلیس و آلمان دیلی ۱۰۰۰ تومن

عرب و آذری دیلی ۹۰۰ تومن

قیزیم، تورکجه کلاسین نه واخت، باشلاناجاغینی مسجد مسئوللاریندان سوروشدوقدا دئمشدیلر:

«فعلاً استادی برای زبان آذری نداریم اگر استاد پیدا نشود احتمالاً دوره آذری را لغو می کنیم». بو سؤزلری ائشیدن قیزیم ائوه گلیب جریانیه منه سؤیله دیکده تئز اوزومو مسجدیه یئتیردیم و تورکجه کلاسیندا درس وئرمه یه حاضیرلیغیمی بیلدیردیم.

سؤزو چوخ اوزاتمادان، دئییم کی، اینگیلیس دیلی ایله تورک دیلی کلاسارلی تشکیل تاپدی؛ لاکین آلمان دیلی ایله عرب دیلینه آد یازدیران آزا اولدوقدان بو کلاسار قورولمادی!

او ایل، من دیلیمیزی اوچ آی یای تعطیللرینده تدریس ائتدیم و بیر دفعه ده حورمتلی عالیم «دوقتور صدیق» ی قوناق اوستاد عونوانیندا کلاسا دعوت ائتدیم کی، دوقتور صدیق حضرتلری ده آلچاق کؤنللوکله بو کلاسدا ایشتراک ائدیپ اویرنجیلری اوز بیلگیلریله فایدالاندیردیلا. بو کلاس نجه، کیمین توسطی و

گیریش

ایلک دفعه، ۱۳۷۶- جی ایل، دیلیمیزی سیستماتیک سوپه ده کرج شهرینین «گوهردشت» (رجایی شهر) آدلانان شهرجیگینه و بو شهرجیگین مسجدینه باغلی بیر مکاندا تدریس ائتدیم.

او ایل، یای تعطیللری باشلانماقدایدی. فاصله سی ائومیزدن چوخ دا اوزاق اولمایان محل مسجدیندن، گون اورتایا یاخین اوجا سس ایله بیر اعلان اوخوندو:

«بسم الله الرحمن الرحيم - قابل توجه اهالی محترم رجایی

شهر، کوی کارمندان شمالی

در طول تعطیلات سه ماهه تابستان، مسجد امام جعفر صادق (ع) در نظر دارد دوره کلاسهای زبان انگلیسی، آلمانی، عربی و آذری برگزار نماید، از خانواده های محترم دعوت می شود جهت ثبت نام. . . .»

جومله نین ایچینده گلن «آذری» سؤزونو ائشیتدیکده قولاغیما اینانمادیم!

ياردىمى ايله تشكىل تاپمىشىدى بىلمەدېم؛ يالنىز دئدىلر:
«مسجىدىن امنا ھىئەتتى طرفىندىن بو كلاسىن تشكىل تاپماسى
پىشنھاد اولموشدو».

كلاسار سوئا چاتدىقدان سوئرا مسجىد طرفىندىن بىر تجلىل
مراسىمى اوزره، تَشَكُّور عُونوانىندا، بىر جىلد «مولوى» نىن
«شمس» ديوانى منە ھدىە اولوندو.

او ايلدىن سوئرا، دانىشگاھ اوئىرنجىلرىنە يىغجام و نسبتاً راحت
بىر قىرامئىر درسلىگى حاضىرلاماغى لازىم گوردوم كى، الينىزدە
اولان كىتابچا بو فىكىر اساسىندا حاضىرلانمىش و بىر نئچە ايل
تھران و كرج دانىشگاھلارىندا فوق برنامە كلاسلارىندا، تورك
اوئىرنجىلرىنە تدريس ائدىلمىشىدىر.

حسن راشدى

مکتب، مدرسه و دانیسگاهدا اؤخوماق اوچون بو قانونلو دیلین یازیب-اؤخوماسینی، قیّرامئر، فولکلور، ادبیات تاریخی و اینجه-لیکلرینی اؤیره نیب دوزگون معلومات صاحیبی اؤلدوقدان سوئرا اؤنو باشقا دیلداشلارینا دا اؤیردەرک دیلیمیزین رسمی شکیلده مکتبلرده اؤخوماغی اوچون حاضیرلیق گؤرسون.

بئله بیر وظیفه دوزگون یئرینه یئتیریلرسه، ایران چرچوسینده نسبی اکثریت مالیک اؤلاراق، مکتب-مدرسه لرده اؤز دیلینده تحصیل آلابیلمه یین اؤتوز میلیون تورک دیللی اینسانلار، اؤز معنوی حاقلارینا چاتماغا یاخینلاشاجاقلار؛ یؤخسا دیلیمیز و وارلیغیمیزین دوشمنلری ساییلان و بیزه آن ایلکین فرهنگ-مدنی حاق قایل اؤلمايان سلطنت طلبلر، پان آریائیستلر و شوونیستلر اؤز هدفلرینه چاتمیش اؤلجاقلار!

اؤنا گؤره بؤینوموزدا اؤلان آن آغیر وظیفه نین کیچیک بیر حیصّه سینى اؤده مک اوچون اینام و ایمانلا و هئچ بیر سارسیلماغا یول وئرمه دن دیلیمیزین دؤنیا دیللى ایلّه موقاییسّه اؤلدوقدا هانسی بیر دۇرومدا دایاندىغینی، دؤنیا دیللى بؤلومونده هانسی قۇروپا منسوب اؤلدوغونو، هانسی قایدا-قانونا باغلی قالدیغینی، هانسی تاریخه مالیک اؤلدوغونو و هانسی فؤکلور و اینجه لیکلره صاحیب اؤلدوغونو اؤیرنمه لی ییک.

تورک دیلى دؤنیانین اوچونجو قانونلو و جانلی دیلى اؤلاراق، جمعیت باخیمیندان دؤنیانین بئشینجی دیلى دیر. چین اؤلکّه سی-نین غربیندن توتاراق آوروپا قَدَر اؤزانان گئنیش بیر اراضی ده یاشایان اینسانلار تورک دیلینده دانیشیرلار.

باشلانیش

دیل اینسانین معنوی ثروتی دیر؛ کئچمیش زامانلاردا دیلدن یالنیز ارتباط واسیطه سی کیمی ایستفاده ائدیردیلر دیسه، بو گون دیل، فرهنگ و مدنیت بیر میلتین هویت و وارلیق سندی کیمی اؤزونو گؤستریر.

هر بیر میلت اؤز هویت و وارلیغینی قۇروماق ایسته ییرسه، او میلت اؤز دؤغما دیلینی کلاسیک شکیلده ابتدایی، اورتا و عالی تحصیل اؤجاقلاریندا اؤخومالی و تحقیق ائتمه لیدیر، یؤخسا اؤ دیل اؤزگه و یابانجی بیر دیلین تأثیرى آلتیندا قالاراق زامان سورّه-سینده کاسیلایب آرادان گئده جکدیر!

هر بیر آذربایجانلی و تورک دیللی اینسانا دینی، اینسانی و ویجدانی بۇرجدور اؤز آنا دیلینی رسمی، و سیستماتیک شکیلده

تورک دیلی موختلیف اؤلکه‌لر چرچیوه‌سینده یاشایان اینسانلار آراسیندا دانیشیلیر. یازیلیر، اؤخونور و موستقیل جمهوری‌لرده زامانین مؤدرن و اینکیشاف ائتمیش علم‌لری بو دیل ایله دانیشگارد اؤیرنجیلره اؤیره‌دیلیر. لاکین تورک دیللی‌لر گئنیش بیر اراضی ده یاشادیقلاری اوچون و بو اراضی‌لرین گئنیش‌لیگی آوروپا قاره‌سیندن ده بؤیوک اۆلدوغو اۆزوندن، اۆزون زامان سورّه‌سینده تورک دیلی آراسیندا موعتین لهجه فرق‌لری یارانمیشدیر.

بو لهجه‌لر تکامل مرحله‌لرینی کئچهرک اۆزلری موستقیل و ادبی بیر دیله چئوریلیمیشلر. بو گۆن آنا تورک دیلیندن موختلیف تورک دیللری یارانمیشدیر کی، هامیسی‌نین اۆزونه مخصوص گۆزلیکلری و اینجه‌لیکلری واردیر.

تورک‌لوق‌لار تورک دیل‌لرینی موختلیف قول‌لار بۆلموشلرکی، اون‌لارین آن ساده بۆلوم‌لری «شرقی، شمالی و غربی» تورک دیللری بۆلوم‌لری دیر.

غرب تورک‌لرینه اؤغوز تورک‌لری ده دئمیشلر. محمود کاشغری- ده «دیوان لغات‌الترک» کیتابیندا غرب تورک‌لرینی اؤغوز تورک‌لری آدلاندیرمیشدیر.

تورکمن، خوراسان، آذربایجان و تورکیه تورکجه‌سی، غرب تورکجه‌سی و اؤغوز تورکجه‌سی بۆلومونده یئرلشیر.

آذربایجان تورکجه‌سی ایله تورکیه تورکجه‌سی آراسیندا چؤخ آز فرق‌لر واردیر. خصوصی‌ایله آلتی- یئددی یۆز ایل قاباق یازیلان کیتابلاردا تورکیه تورکجه‌سی ایله آذربایجان تورکجه‌سی‌نین

فرقلرینی تشخیص ائتمک چؤخ چتین‌دیر. بو گۆن آذربایجان تورکجه‌سی ایله تورکیه تورکجه‌سی‌نین اۆزلرینه مخصوص کئچمیش و موعاصیر ادبیات‌لاری واردیر.

نهایت بیر عده‌نین ذهنینده یارانان؛ «گۆره‌سن تورکیه تورکجه‌سی اصیل تورکجه‌دیر یوخسا آذربایجان تورکجه‌سی؟» سورغوسونا جواب اولاراق:

- «هر ایکسی بیر دیلین کۆکوندن یارانان دیل‌دیر و هر ایکسی اصیل تورکجه‌دیر،» - دئمه‌لیک.

آمئریکا‌دا دانیش‌یلیب- یازیلان انگلیس‌جه‌ایله بریتانیادا دانیش‌یلیب- یازیلان دیلین موعتین فرق‌لرینی نظره آلاق هانسینی اصیل و هانسینی غیر- اصیل آدلاندیرماق اولار ؟ !

شكىلچى گۇتورمەيىر. تەكھىجالى دىللەر ايچىندىن: چىن، تېت و
آسيانين جنوب شرق دىللىرىنى مىثال گىتىرمەك اولار.

تحليلى دىللەر

بو دىللەر (ھىند-آروپايى) دىللەر دە دئىيىلەر. تحليلى دىللىرىن
كۆكۈ اۇن شكىلچى (پىشوند) و سۇن شكىلچى (پسوند) گۇتورەرەك
اۇنون فعل كۆكلۈ سۇزلىرى صرف اولوناندا بعضى زامانلاردا دىيىشلىر
و بو دىيىشمە ھىچ بىر قايدا و قانونا باغلى دىيىل: مثلاً تحليلى
قۇرۇپوندا اولان فارس دىلىندە «پخت» كۆكوندىن «پختە» و «مى-
پزم» سۇزلىرى دۈزەلىركى، ايكىنجى سۇزدە كۆك دىيىشلىر و «پز»
اولور؛ و يا اينگىلىس دىلىندە «go» كۆكلۈ فعلدىن، كىچمىش
زاماندا «went» فعلى يارانير و اصلى كۆك تام شكىلدە دىيىشير.
اولو دىللردن آسكى فارس (فرس) پهلوى، و يئنى و جانلى
دىللردن ھىندى، پشتو، فارسى، كوردى، ارمنى، روسى و
عموميتلە آروپا دىللىرى تحليلى دىللەر قۇرۇپونداير.

قالبى دىللەر

بو دىللەر (سامى) دىللەر دە دئىيىلەر؛ قالبى دىللردە سۇزون
كۆكۈ موختلىف قالبلردە صرف اولونور و صرف اولونان زامان كۆك
سۇزلىرىن عنصرلىرى بىر-بىرىدىن آيرىلاركن آرادان گىتمەيىرلر،
مثلاً «عمل» كۆكوندىن دۈزەلەن «عامل»، «معمول»، «مستعمل»
سۇزلىرىندە «ع»، «م» و «ل» عنصرلىرى ھەر يئردە اۇز وارلىقلارنى
ساخلامىشلار.

دۇنيا دىللىرى بۇلوملىرى

دۇنيا دىللىرى، دىلچى عالملىرى باخيمىندان دۇرد قۇرۇپا

بۇلونور:

۱- تەك ھىجالى

۲- تحليلى

۳- قالبى

۴- التصاقى يا پيوندى

تەكھىجالى دىللەر

اۇ دىللەر دئىيىر كى، اۇ دىلدە كۆك سۇزلىر اۇزلىرىنە شكىلچى
گۇتورمەيىرلر و ھەر بىر فعل و سۇز، موختلىف تەك ھىجالى كۆك
سۇزلىردن تشكىل اولونور.

مثلاً دىلېمىزدە صرف اولونان: «گلىرم، گلىرسن، گلىر» فعلى
بو دىللردە «من گل، سن گل، اۇ گل» كىمى صرف اولونور و

اسكى و اۋلو دىللردن: آرامى، بابلى، اكدى، و يئنى و جانلى دىللردن عربى، عبرى، آشورى دىللىرى قالبى دىللر سىراسىنداير.

التصاقى و يا پيوندى

بو دىللره «اۋرال - آلتايىك» دىللىرى دە دئىلىر. بو دىللرين كۆكلىرى اۋن شكىلچى گۆتورمەيىر و يالنيز سۇن شكىلچى گۆتورور.

مثلاً تورك دىلى نين «گۆرمىك» مصدرينده «گۆر» سۆزۈ كۆكدور، بو كۆكە شكىلچىلر آرتيرماقلا هم يئنى سۆزلر دوزلتمك اۋلار و هم موختليف زامانلاردا صرف اۋلونابيلر، مثلاً: «گۆر» كۆكونه «ونتو» شكىلچىسى آرتيرماقلا «گۆرونتو» سۆزۈ دوزلير، عين حالدا بو فعل موختليف زامانلاردا صرف اۋلوناركن اۋنون كۆكو هميشه ثابت قالير و هئچ واخت ديشيلمەيىر؛ مثلاً: بو فعلين صرفى، دىلیميزين چئشيتلى زامانلاريندا بئله اۋلور:

شهودى كئچميش (ماضى مطلق)

گۆردوم	گۆردوك
گۆردون	گۆردونوز
گۆردو	گۆردولر

ايندىكى زامان (حال)

گۆرورم	گۆروروك
--------	---------

گۆرورسن	گۆرورسونوز
گۆرور	گۆرورلر

قطعى گله جك زامان (آينده مطلق)

گۆره جهم	گۆره جه ييك
گۆره جكسن	گۆره جك سينيز
گۆره جك	گۆره جكلر

«گۆر» كۆكو بو اوچ زاماندا صرف اۋلوناركن ديشمەدى و باشقا زامانلاردا دا هئچ واخت ديشمزم. اسكى دىللردن سومئر، ايلام، اۋرارتنو و ماننا دىللىرى؛ و يئنى و جانلى دىللردن تورك، فنلاند، كرە، مجار، و منچور دىللىرى التصاقى دىللر قۇروپونداير.

تۈرك دىلى نىن تارىخى

تۈرك دىلى التصاقى دىللر قۇرۇپونا منسوب اولدوقدان، سومئر- ايلام دىلى ايله بير كۆكدن اولدوغونا گۆره بو دىلن تارىخى ۷۰۰۰ ايله چاتير. سومئرلر دۇنيا بشرىتىنه ايلك تمدونى هديه ائتميشلر. اۇنلار ايلك دفعه يازى خطىنى اختراع ائتميشلر. سومئرلر ايلك دفعه بير ايلى دۇرد فصله، هر فصلى اوچ آيا، هر آيى ۳۰ گۆنه، هر گۆنو ۲۴ ساعاتا و هر ساعاتى ۶۰ دقيقه يه بۆلموشلر.

بئش مين ايل ميلاددان قاباق اىستفاده اولونان سومئر دىلى ايله بو گۆنگو اىستفاده ائتديگيميز تۈرك دىلى آراسيندا مۇرفولوژى (قۇرولوش) اۇرتاقليغيندان علاوه چۇخلو سۇزلر و كلمه لر هر ايكى ديلده بير چۇر و بير معنادا ايشلەنير.

مثلاً سومئر دىلينده ايشلەنن آتا، سۇ، آت، اودون سۇزلرى ايندى ده دىلیميزده عين شكيلده و عين معنادا ايشلەنير و ميلچە يه سومئر دىلينده دئيلن «زيبين» سۇزو آذربايجانين بير چۇخ يئرلرينده «چيبين»

دئيلير، لاکين بيرى يئددى مين ايل قاباق و بيرى بو گۆن ! سومئر، ايلام و ماننا دۇورلرينه عايد اۇلان التصاقى دىللرى «پروتو-تۈرك»^۱ دىللرى آدلانديرارساق، ۱۹۷۰- جى ايلده

^۱ - تۈرك دىلى اۇنجه سي (پيش تركي).

قازاقىستاندا «ئسيك» منطقە سينده بير شاهزاده قبيريندن تاپيلان گۆموش تاباقدا بير سطرليك تۈرك يازىسى، «اسكى تۈرك» دىلى نىن تارىخىنى ۲۵۰۰ ايله آپاريب چىخاردير. لاکين ميلادى بئشينجى قرنين سۇنو و آلتينجى قرنين اوللرينده تۈرك دىلينده يازيلان «يئنى سئى» و ۷۳۵-۷۳۱ - جى ميلادى ايللرى آراسيندا يازيلان «اۇرخون» كتيبەلرى، تۈركلرين اۇزلرينه عايد و هئچ بير خطدن ايقتباس ائتمەميش خطى- ايله يازيلان مۆكمل ديل تارىخلىرىنى، ۱۵۰۰ ايل اۇنجه يه ماليك ائدير.

«اۇرخون» كتيبەلرى اۇرخون چايى اطرافيندا تاپيلديغينا گۆره بو آدلا تانيئميشدير. اۇرخون كتيبەلرى گۆك تۈرك ايمپراتورلارى نىن قبير داشى دير و بو كتيبەلرده گۆك تۈرك ايمپراتورلۇغونون حاكيمىتى و سياستى باره ده مۇختليف معلومات وئريلميشدير.

دۇنيا ديلچى عاليملىرى نىن باخميندان اۇرخون كتيبەلرى نىن اليفباسى تۈركلرين اختراع ائتديى اۇز اليفبالارى دير و باشقا بير ديلدن ايقتباس اولماميشدير.

تۈركلر سۇنرالار تۈرك قۇلوندان اۇلان اۇيغور اليفباسى ايله ده يازميشلار، لاکين مۇسلمان اولدوقدان سۇنرا اۇز ديللرينى يازماغا، فارسلار كيمى عرب اليفباسيندان اىستفاده ائتميشلر.

تۈرك دىلينده عرب اليفباسى ايله يازيلمىش ايلك و آن اۇنملى اثرلردن «ديوان لغات الترك» اثرى دير؛ بو اثر ۴۶۵- جى هـ . ق ايلينده و ۹۵۰ ايل قاباق تۈرك عاليمى محمود كاشغرى طرفيندن

یازیلیمیش و عربلره تورک دیلینی اؤیرتمک اوچون حاضیرلانمیشدیر.

«دیوان لغاتالترک» کیتابی بؤیوک بیر دایرةالمعارفدیر، چونکی بو کیتابدا تورک طایفالاری، تورک دیلینین لوغت، دستور و قیرامتریندن علاوه بو دیلین موختلیف لهجهلری، آتا- بابا مثل- لری و چئشیتلی فولکلور نمونهلری بارهده گئنیش معلومات و اؤرنکلر وئریلمیشدیر.

هیجری بئشینجی قرندن بو گونه قَدَر عرب الیفباسیندان ایستیفاده ائدهرک تورک دیلینده چوخلو و گؤرکملی اثرلر یارانمیشدیرکی، آذربایجان تورکجه سینده یازیلان اثرلردن، دؤنیا شؤهرتلی «دده قورقود» کیتابیندان علاوه «نسیمی»، «ختایی»، «فیضولی» دیوانی و باشقا اثرلره ایشاره ائتمک اولار.

تورکله هانسی زاماندا و نییه لاتین الیفباسی ایله یازماغا باشلامیشلار؟

دوققوز سسلیسی اولان دیلیمیزین یازیلماسینا عرب کؤکلو الیفبا یئترسیزدیر، چونکی عرب حرفلرینده دیلیمیزین دوققوز سسلیسینه یالینز اوچ حرف و اوچ ایشاره وار ("ا، و، ی، _ _ _ " " O-E-Θ-İ-U-A ") و قالان اوچ سسلییه (I, Ü,Ö) هئچ بیر حرف و ایشاره یؤخدور.

باشقا طرفدن ایسه عرب دیلینه مخصوص اولان سککیز حرفین (ص-ض-ط-ظ-ع-ذ-ح-ث) تورک دیلینده تلفوظو عربلر کیمی دیلیدیر؛ لاکین تورک دیلی عرب کؤکلو الیفبا ایله یازیلاندا، عربدن آلینمیش سؤزلر عرب دیلینده یازیلدیگی کیمی یازیلما لیدیرکی، بو مسئله بؤیوک چتین لیکلره سبب اولور.

مثلاً عرب دیلیندن آلینمیش «ثابت» سؤزو دیلیمیزده «سابیت» کیمی سسله نیر، آمما اونو «ثابت» کیمی یازماغا مجبور اولان مکتب اوشاقلاری بؤیوک مانعه لر راست گلیرلر!

ائله بو مسئلهلری آرادان قالدیریب قانونلو تورک دیلینی راحت و آسان یازماق اوچون ایلک دفعه ۱۹۲۸- جی ایل تورکیه ده،

سوئرا، ۱۹۲۹- جو ایل شمالی آذربایجاندا دیلیمیزین یازیلماسی عرب الیفباسیندان لاتین الیفباسینا کئچمیشدیر.

کئچمیش شوروی رهبری استالین، تورک میلتلری آراسیندا فاصیله یاراتماق اوچون ۱۹۳۹- جو ایلدن، شوروی بیرلیگینده بوتون تورک دیللی جمهوریتلری او جومله دن آذربایجان، کریل (سیریلیک) الیفباسی ایله یازماغا مجبور ائتمیشدیر، لاکین ۱۹۹۱- جی ایل شوروی حکومتی داغیلیب تورک جمهوریتلری موستقیل اولدوقدان سوئرا، یئنه بو جمهوریتلر لاتین الیفباسینا کئچمیشلر.

ایندی تورک میلتلری آراسیندا یالنیز جنوبی آذربایجان (ایران)، اوئغور (چین) و کرکوک (عراق) تورکلری عرب کؤکلو تورک الیفباسی، و قالان یئددی موستقیل- تورک جمهوریتلری (تورکیه، قبرس، آذربایجان، قازاقیستان، اؤزبکیستان، تورکمنیستان و قیرقیزیستان) دیلترینی لاتین الیفباسی ایله یازیقلار.

تورکلرین اؤز لرینه مخصوص الیفبالاری اولموشدورمو؟

عومومیتله دونیا دیللری نین چؤخونون اؤز لرینه مخصوص الیفبالاری اولمامیشدیر، بلکه بو دیلر باشقا دیلرده اولان الیفبالاردان ایستفاده ائتمیش و اؤز دیللری ایله اوئغونلاشدیرمیش و یازمیشلار.

مثلاً میلاددان قاباق ایراندا قورولان هخامنش دؤولتلری کئچمیش «فارس» دیلینی یازماق اوچون التصاقی دیلی و تورک دیلی ایله بیر کؤکدن اولان و هخامنش لردن چؤخ قاباقلار ایراندا حاکیم اولان «ایلام» دیلی نین حرفلریندن، ساسانی دؤورنده ایسه ساسانی لر «پهلوی» دیلینی یازماق اوچون «آرامی» الیفباسیندان ایستفاده ائتمیشلر.

ایسلامدان سوئرا ایسه فارس لار، حرفلرینی عرب الیفباسیندان آلاراق، فارس دیلینی یازمیشلار. بو الیفبادان ایستفاده ائتمک ایندی ده داوام ائدیر.

بو گون دونیانین آن مشهور و ایشلک دیلی اولان اینگیلیس دیلی نین اؤزونده مخصوص الیفباسی اولمامیش و بو دیل اؤز الیفباسینی «لاتین» دیلیندن آلمیشدیر.

عومومیتله غرب دونیاسیندا ایشله نن دیلترین تقریباً هامیسی- نین یازیلماسی اوچون «لاتین» الیفباسیندان ایستفاده اولونموشدور.

فارسىلار، توركلر و باشقا مۇسلمان مىللەتلىرى مۇسلمان ئۆلدۈرۈش سۈنئىي، ئۆز دىللارنى ئەرپ ئىفباسى بىلەن يازمىشلار، لاكىن توركلرنى، مۇسلمان ئۆلمەششەن قىباق ئۆزلىرىنە مەخسۇس ئىفبالارى ئۆلمۈش و دىللارنى ئۆزلىرىنە مەخسۇس ئۆلان ئىفبا بىلەن يازمىشلار.

دۇنيا دىلچى ئالمىلرى باخىمىندەن، ئۇرخون كىتەپلەرنى ئىن ئىفباسى توركلرنى ئىختىراع ئتدىكلرى ئۆز ئىفبالارى دىر و باشقا بىر دىلەن ئىقتىباس ئۆلمەششەن.

مىثلاً بو دىلە «↓» شكىلەندە يازىلان حرف، «ؤ» سسى وئىر و بو شكىل، توركلر طرفىندە «اوق» يا «اوخ» آدلانان و ساواش مىئىدالارىندە ئىشلەنن سىلاح شكىلى ئىن ئوخشارلىغىندەن گۆتۈرۈلمۈشەن.

توركلر سۈنئىي تورك قۇلۇندەن ئۆلان ئۇيغۇر ئىفباسى بىلەن دىللارنى يازمىشلار، لاكىن مۇسلمان ئۆلدۈرۈش سۈنئىي دىللارنى يازماغا فارسلا كىمى ئەرپ ئىفباسىندەن ئىستىفادە ئتەمىشلر.

بو گۈن تورك دىلى دۇنيانىن ئن آدلىم و قانۇنلۇ دىللارندە بىرىدەر.

۱۹۹۹- جىل تورك دىلى، بىرلەشمىش مىللەتلەر تەشكىلاتى ئىن (يۇنەسكو) فرەنگى بۇلۇمۇ طرفىندە دۇنيانىن ئوچۇنچۇ قانۇنلۇ و جانلى دىلى اعلان ئتەلمەششەن، لاكىن ئالمىلرىمىز، دىللىمىز دۇنيانىن بىرىنچى و يا ئىككىنچى جانلى و قانۇنلۇ دىلى ئۆلدۈرۈش ئچىقلامىشلار.

آذربايجان توركجهسى نىن نئجه حرفى وار ؟

جنوبى آذربايجاندا و ايرانىن موختلىف بۆلگەلرىندە ياشايان توركلر دىللىمىزى ئەرپ كۆكلۈ ئىفبا بىلەن يازىرلار، بو ئىفبا دىللىمىزىن يازىلماسىنا ناقىص بىر ئىفبا دىر؛ لاكىن بو ئىفبا كەچمىشەن و ئىندى دە ئىران ئۆلكە- سى ئىن رەسمى ئىفباسى ئۆلدۈرۈش گۆرە و فارس دىلى دە بو ئىفبا بىلەن يازىلدىغىنا گۆرە بىز دە بو ئىفبا دىللىمىزىن يازماسىنا ئىستىفادە ئتەدەر.

ئالمىلرىمىز ئەرپ ئىفباسىنى دىللىمىزىن يازماسىنا ئۇيغۇن ئتەمك ئوچۇن ئىسلامى ئىنقىلابدەن سۈنئىي دىللىمىزىن دۇققۇز سىلىسىنى گۆستەرمەك ئوچۇن موعىنەن ئىستىفادە ئتەمىشلر؛ بو ئىستىفادە دىللىمىزىن سىلى حرفلىرى ئىن يازىب- ئوخۇماسىنى نىسبەتەن ئاسانلاشدىرەمىشەن.

آذربايجان توركجهسى لاتىن ئىفباسى بىلەن يازىلاندا ۳۲ حرف و ئەرپ كۆكلۈ ئىفبا بىلەن يازىلاندا ۴۰ حرفدەن ئىستىفادە ئتەدەر. دىللىمىز ئەرپ كۆكلۈ ئىفبا بىلەن يازىلاندا، ئەرپ دىلىنە مەخسۇس ئۆلان ۸ حرف (ص- ض- ط- ظ- ع- ح- ذ- ث) دىللىمىزىن باشقا حرفلىرىنە ئرتىرەلەر.

دىللىمىزىن لاتىن و ئەرپ كۆكلۈ ئىفبالارى و دۇققۇز سىلىلىرى بۇنلاردەن ئىبارتدەر:

21- P p	Parça	پ	پ	پ
پارچا				
22- Q q	Qal	ق	ق	قال
23- R r	Bir	ر	ر	بیر
24- S s	Sən	س	س	سن
25- Ş ş	Şən	ش	ش	شن
26- T t	Tar	ت	ت	تار
27- U u -8	Uca	و	و	اوجا
28- Ü ü -9	Ürək	و	و	اورک
29- V v	Vətən	و	و	وطن
30- X x	Xal	خ	خ	خال
31- Y y	Yer	ی	ی	یئر
32- Z z	Az	ز	ز	آز

۸ عدد عرب دیلینه مخصوص اولان حرفلر بونلاردان عیبارتدیر:

ایلك	اورتا	سۇن	میثال
ص	ص	ص	صالح
ض	ض	ض	ضربه
ظ	ظ	ظ	ظالم
ط	ط	ط	طاهیر
ع	ع	ع	عرب
ح	ح	ح	حسرت
ذ	ذ	ذ	ذلیل
ث	ث	ث	ثابت

Böyük: kiçik	Misal	ایلك	اورتا	سۇن	میثال
1- A a -1	Aç	آ	ا	ا	آچ
2- Ə ə -2	Əl	أ	ـَ	هـ -ه	أل
3- B b	Baş	ب	ب	ب	باش
4- C c	Bacı	ج	ج	ج	باجی
5- Ç ç	Çal	چ	چ	چ	چال
6- D d	Daş	د	د	د	داش
7- E e -3	Ev	ئ	ئ	ئ	ائو
8- F f	fal	ف	ف	ف	فال
9- G g	Gəl	گ	گ	گ	گل
10- Ğ ğ	Bağ	غ	غ	غ	باغ
11- H h	Harda	هـ	هـ	هـ	هارددا
12- İ i -4	İş	ای	ی	ی	ایش
13- I ı -5	Qız	ای	ی	ی	قیز
14- J j	Japon	ژ	ژ	ژ	ژاپون
15- K k	Kərim	ک	ک	ک	کریم
16- L l	Lal	ل	ل	ل	لال
17- M m	Mən	م	م	م	من
18- N n	Nar	ن	ن	ن	نار
19- O o -6	Ox	او	و	و	اوخ
20- Ö ö -7	Ördək	ؤ	ؤ	ؤ	اوردک

بىرىنچى بۇلوم:

دىلىمىزىن سسلى و سسسىز حرفلىرى

آذربايجان تورکجهسىندە ۹ سسلى و ۲۳ سسسىز حرف وار، بو حرفلر لاتىن اليڧباسى ايله يازىلاندادىر؛ عرب کۆکلو اليڧبايله يازىلانددا ۸ باشقا عرب دىلىنە مخصوص اۇلان حرفلردە بو حرفلرە آرتىرىلير. دىلىمىزدە دۇققوز سسلى حرفلرىن، دىل قۇرۇلۇشو و قىرامئرىندە اۇنملى رۇللارى واردىر. اونا گۇرە بو دۇققوز سسلى حرفلىرى ياخشى تانىمالى و اۇيرنمەلى بىيک. دۇققوز سسلى حرفلرىن دۇردو قالىن (ضخيم) و بئشى اينجه (نازک) دىر:

قالىن سسلىلر

О	U	О	A
ايّ - يّ - ئّ	اؤ- و	اؤ- و	آ- ا
قىز	اۇشاق	اۇرتا	آتا

E	İ	Ü	Ö	Ə
ائ - ئ - ئ	اي - ي - ى	اۈ - و	اۈ - و	آ - ه - ه
اىل	ايش	اۈچ = ۳	اۈلكە	آل

دۇداقلانان و دۇداقلانمايان سسلى حرفلر

سسلى حرفلر، قالىن و اينجه قۇرۇپونا بۇلوندوكن علاوه دۇداقلانان و دۇداقلانمايان سسلىلرە دە بۇلونورلر. دۇداقلانان سسلى حرفلر اۈ حرفلردىرلركى، اۈ سسلر آغىزدان چىخاندا دۇداقلار آراسىندان چىخىر و دۇداقلار موعىن قدر يىغىشىر يۇوارلاق اۈلورلار.

دۇداقلانان سسلى حرفلر بونلاردىر:

Ü	U	Ö	O
اۈ- و	اۈ- و	اۈ- و	اۈ- و
اۈزوم= انگور	اۈزون	اۈردک	اۈجاق

دۇداقلانمايان سسلى حرفلر، آغىزدان چىخاندا آزاد چىخىر و دۇداقلارىن، اۈنلارین تلفۇظوندە چۇخ نقشلرى يۇخدور.

دۇداقلانمايان سسلى حرفلر بۇنلاردىر:

I	İ	E	Ə	A
ايّ- يّ - ئّ	اي - ي - ى	ائ - ئ - ئ	آ - ه - ه	آ - ا

دیرناق	دیلمیز	بئشینجی	دوه	آلما
--------	--------	---------	-----	------

آهنگ قانونو و یا سس قورولوشو

اصیل تورک سۆزلرینده سسلی حرفلر موعین قانونا تابع دیرلر، یعنی بیر سۆزده گلن سسلی لر یا قالین سسلی دیرلر و یا اینجه سسلی. خالیص تورک سۆزونده قالین سسلی ایله اینجه سسلی هئچواخت بیر یئرده گلمز. «سۆزلرده قالین و یا اینجه سسلی لرین بیر جینس دن اولماسینا آهنگ قانونو دئییلیر».

باشقا سۆزله دئسک، دیلمیزدن چیخان تورک سۆزلرینده هئچواخت بیر سۆزده قالین سسلی ایله اینجه سسلی بیر یئرده گلمز، نه قدر سۆز اوزون اولسادا!

بیر سۆزون ایلک هیجاسیندا گلن سس قالین اولورسا، قالان هیجالاردا گلن سسلی لر ده قالین اولاجاقلار، یوخسا ایلک هیجادا گلن سسلی اینجه اولورسا او سۆزده ایشلهنن بوتون سسلی لر اینجه اولاجاقلار! مثلاً: ایگیت، آجک، ائشیک، پیشیک، دوزگون.

بو سۆزلرده ایشلهنیلن بوتون سسلی لر اینجه دیر، لاکین قارا داغ، ساوالان، ساغلام، اودون و سوبوق سۆزلرینده ایشلهنیلن بوتون سسلی لر، قالین سسلی دیرلر.

آردیجیلیق و یا توالی قانونو

سس قورولوشو و یا آهنگ قانونوندا دئدیک کی، اصیل تورک سۆزلرینده ایشلهنن سسلی لر موعین بیر قانونا تابع دیرلر. بیر نچه کلمه نی ایستینا ائده رک بیر سۆزده اولان سسلی لر یا اینجه دیرلر و یا قالین. بیر سۆزده قالین سسلی ایله اینجه سسلی بیر یئرده گلمز. سس قورولوشونون داوامی «آردیجیلیق» و یا «توالی» قانونوندا تکمیل اولور. یعنی بیر سۆزده ایشلهنن سسلی حرفلر قالین اولورسا، بو سۆزه یاپیشان بوتون شکیلچیلر ده قالین سسلی اولاجاقلار:

اودون = اودونلوق = اودونلوقلار = اودونلوقلاردان

بالیق = بالیقچی = بالیقچیلیق = بالیقچیلار.

بو سۆزلرده لوق، لار، دان، چی، لیق، آرتیرمالاری، قالین سسلی شکیلچی لردیر.

عین حالدا بیر سۆزده ایشلهنن سسلی لر اینجه اولورسا، بو سۆزه یاپیشان بوتون شکیلچیلر ده اینجه سسلی اولاجاقلار:

سوروجو = سوروجولر = سوروجولردن = سوروجونون.

ایگیت = ایگیتلر = ایگیتلردن = ایگیتلردندیر.

بو سۆزلرده ایسه جو، لر، دن نون آرتیرمالاری، اینجه سسلی شکیلچی لردیر.

هله سسلی لرین، بیر سۆزده، بیر- بیرینین آردینجا نجه گلمه سی-نین ده ترتیبی وار!

هيجاجا

سۆزلر دانىشىلاردا پارچا- پارچا دئىيلىر. بو پارچانين هر بيرىسى بير هيجادير، و هر هيجادا بير سسلى وار؛ مثلاً «قال» سۆزو بير هيجالى سۆزدور و بو سۆزدە بير سسلى وار، بو سسلى «آ- A» سسلىسى دىر. بو سۆزە بير هيجالى و بير سسلى سۆز دئىيلىر.

لاكىن «پالتار» سۆزو ايكي هيجالى سۆزدور، بو سۆزدە ايكي سسلى وار. «آ- A» سسلىسى بو سۆزدە ايكي يئردە ايشلەنىدور.

سۆزدە نە قدر سسلى اولارسا، او قدر دە هيجا وار. هيجالارين ساينا گۆرە سۆزلر بير هيجالى (آت، آل، گۆز، دۆز)، ايكي هيجالى (آتا، اولكه، اوشاق، دۆزوم)، اويچ هيجالى (قارداشلىق، يولداشلىق، دۆندورما، دۆزوملو)، دۆرد هيجالى (سۆيودوجو، دۆندوروجو، ديلنچىلىك) و ... اولور.

سۆزلردە بعضى حرفلرين دۇرومو (موقعيتى)

ديليميزدە عوموميتلە سۆزلرى ائشيتىدىگىمىز كىمى دە يازىرىق، لاکين بعضى ائستىثنالار دا وار. بير هيجالى سۆزلرين سۆنو «ق»، «غ»، و يا «خ» ايله بىترسە او سۆزلر «غ» يا «خ» حرفى ايله يازىلاجاقلار. مثلاً :

آغ، داغ، چوڭ، باخ، ياغ، ميخ

لاكىن چوڭ هيجالى سۆزلردە «ق» و «غ» ايله گلن سۆزلر يالنىز «ق» ايله يازىلاجاقلار:

اوشاق، بۇلاق، تاپشيريقي، قالاباليقي، سۇلوق، يۇبانماق

«ق»

بو حرف فارس دىلىندە يۇخدور، فارس دىلىندە ايشلەنن هر هانسى بير سۆز «ق» حرفى ايله يازىلارسا او سۆزون كۆكو يا تۆركجەدير يا عربجە؛ و يا ائستىثنايى حالدا باشقا دىللردن گلەدور. مثلاً:

بوشقاب، قاشيق، اوتاق، قاب، اوجاق، تۆرك سۆزلرى؛ سقف، قفس، قلم، قصاب و قانون كلمەلرى عرب سۆزلرى دىر؛ «قسطنطيه» دە «كُستانتين» سۆزوندور. دىليميزدە، سۆزلرين سۆنودا گلن «ق» حرفى، ايكي سسلى آراسيندا گلرسە «غ» حرفينه چئوريلير:

وارلىق ← وارلىغى، اوشاق ← اوشاغين.
اوجاق ← اوجاغا، دوستاق ← دوستاغا.

«ت»

ايكي و يا چوڭ هيجالى سۆزلرين سۆنودا گلن «ت» حرفى، ايكي سسلى آراسيندا گلرسە «د» حرفينه چئوريلير:

قوروت ← قورودار، سوروت ← سورودور.
بۇيوت ← بۇيودور، اونوت ← اونودور.

لاكىن بير هيجالى سۆزلردە بو حرف ديشمير؛ مثلاً: آت ← آتار، قات ← قاتير، سات ← ساتير.

بو آرادا «ئت» و «گئت» سۆزلرى بير هيجالى اولاراق ايكي سسلى آراسيندا گلندە «ئدير» و «گئدير» اولور و «د» حرفينه چئوريلير كى، ائستىثنادور.

«ك»

بو حرف سۆزلىرىن سوْنوندا گىلىب ايكى سسلى آراسىندا قالارسا
يۇمشاق «گ» و يا «ى» حرفينه چئوريلير.
مثلاً: اورْك ← اورْگى = اورْيى. بۇيرْك ← بۇيرْگى = بۇيرْيى.
كورْك ← كورْگى = كورْيى. يىمك ← يىمگى = يىمهيى.

«ا، او، اوْ»

Ö - O - E

بو اوچ سسلىلر عوموميتله دىلیمیزین بیرینجی هیجاسیندا گلرلر و
باشقا هیجالاردا گلملر:

«ا» «E» ← ائولى لىك، بئشینجى، سئوینجك، دئدیكلریمیز.
«او» «O» ← اؤدونلوق، سؤیودوجو، دؤندورما، سؤیوقلوق.
«اؤ» «Ö» ← اؤلكه، اؤیرنجى، بؤیوكوك، دؤنمزلىك.

سۆزلىرىن تركیبى

اساساً سۆزلىرىن تركیبى اوچ چئشیت (نوع) اولور:
الف: ساده سۆزلىر ب: دؤزلىتمه سۆزلىر ج: مورْگب سۆزلىر
ساده سۆزلىر: او سۆزلىردير كى، او سۆزلىرىن تكلیدكه معناسى وار،
لاكىن اؤنلاردان بير حرف دوشرسه معنالارىنى الدن وئیرلر. مثلاً:

داغ، داش، آتا، آنا، ائو، ديل.

دؤزلىتمه سۆزلىر: او سۆزلىردير كى، بير ساده سۆز و بير سۆز

دؤزلىدجى شکیلچى دن تشکیل تاپير.

مثلاً: يول + داش ← يولداش. ائو + جىك ← ائوجىك.

دؤز + سوز ← دؤزسوز. داغ + ليق ← داغليق.

بالىق + چى ← بالىقچى. سو + چو ← سوچو.

مورْگب سۆزلىر: او سۆزلىردير كى، ايكى و يا نچه ساده سۆزلىردن

تشکیل تاپير.

مثلاً: آجى + چاى ← آجىچاى. قارا + باغ ← قاراباغ.

كور + اوغلو ← كوراوغلو. آل + اوز + يۇيان ← ال اوزيۇيان.

ايضاح: ساده سۆزلىر «ساده كؤكلر»، دؤزلىتمه سۆزلىر «دؤزلىتمه

كؤكلر» و مورْگب سۆزلىر «مورْگب كؤكلر» ده دئيلير.

كؤك و شکیلچى

سۆزون ديشمهين و مۆستقىل معناسى اولان حيصّه سينه «كؤك» و

يا «ساده كؤك»، و ديششَن و مۆستقىل معناسى اولمايان و كؤك سۆزلىر

آرتيريلان حيصّه سينه «شکیلچى» و يا «اك» دئيلير. مثلاً:

«داغليق» سۆزونده «داغ» سۆزو كؤك و «ليق» حيصّه سى شکیلچى

و يا «اك» دير.

بير سۆز و بير سۆزدؤزلىدجى شکیلچى دن تشکیل تاپان يئنى سۆزه

«دؤزلىتمه كؤك» و يا «دؤزلىتمه سۆز» دئيلير. مثلاً:

اوشاق + لَیق ← اوشاقلیق, بالیق + چی ← بالیقچی.
اوزوم + لوک ← اوزوملوک. دۆندور + ما ← دۆندورما.

معنا باخیمیندان **شکیلچی لرین چئشیتلری** (نوعلاری)

عومومیتله دیلیمیزده اولان شکیلچی لر (اکلر) ایکی قورۇپا بؤلونورلر:
الف: سۆز دۆزلدیجی شکیلچی لر.
ب: سۆز دیشدیریجی شکیلچی لر.

سۆز دۆزلدیجی شکیلچی لر او شکیلچی لردیرکی، سۆزه آرتیراندا او سۆزون معناسینی دیشهرک یئنی سۆز یارادیر، مثلاً:
بالیق + چی ← بالیقچی, آلمان + لیق ← آلمالیق,
گۆز + لوک ← گۆزلوک, آل + جک ← آجک.

سۆز دیشدیریجی شکیلچی لر او شکیلچی لردیرکی، سۆزه آرتیراندا سۆزون شکیلینی دیشهرک معناسی ثابت قالار، یالنیز سۆزون دۆرومو ایلک حالتدن چیخار و باشقا بیر حالتده دۆشر، مثلاً:
پالتار + ا ← پالتارا, داغ + دان ← داغدان,
چای + دا ← چایدا, ایگید + دن ← ایگیددن.

ترکیب باخیمیندان **شکیلچی لرین چئشیتلری**

شکیلچی لر معنا باخیمیندان «سۆز دۆزلدیجی» و «سۆز دیشدیریجی» قورۇپا بؤلوندو کدن علاوه، ترکیب باخیمیندان دا بیر چئشیتلی، ایکی چئشیتلی و دۆرد چئشیتلی اولورلار.

بیر چئشیتلی شکیلچی لر

بیر چئشیتلی شکیلچی لر یالنیز بیر نوع اولورلار؛ بو شکیلچی لر سۆزلره آرتیریلاندا سس قورۇلوشو و آردیجلیق قانونون اولاردا تأثیری اولمور. مثلاً:

«لاق» یای + لاق ← ییلاق, دۆز + لاق ← دۆزلحق,
«داش» یول + داش ← یولداش, دیل + داش ← دیلداش.

ایکی چئشیتلی شکیلچی لر

ایکی چئشیتلی شکیلچی لر اینجه سسلی و قالین سسلی اولورلار.
قالین سسلی سۆزلره قالین سسلی شکیلچی لر و اینجه سسلی سۆزلره اینجه سسلی شکیلچی لر یاپیشیرلار. مثلاً:
«لار» داغ + لار ← داغلار, قویون + لار ← قویونلار, قاپلار و ..
«لر» ایگید + لر ← ایگیدلر, سۆروجو + لر ← سۆروجولر, اکینچی لر

دۆرد چئشیتلی شکیلچی لر:

دۆرد چئشیتلی شکیلچی لر سۆزلره آرتیریلاندا، سس قورۇلوشونا (آهنگ قانونونا) تابع اولدوقدان علاوه، آردیجلیق قانونو تأثیری آلتیندا دۇداقلانان و دۇداقلانمایان سسلی لر ده تابع اولورلار و بو اساسدا، کۆک

سۆزلىرىن سۇن سىسلىسى دۇداقلانان اۇلورسا، دۇردچىشىتلى شىكىلچى دن بو سۆزە ياپيشان شىكىلچى، دۇداقلانان اۇلاجاق، يۇخسا بو سۆزلىرىن سۇن سىسلىسى دۇداقلانمايان اۇلورسا، بو سۆزە ياپيشان شىكىلچى نىن دە سىسلىسى دۇداقلانمايان اۇلاجاق؛ مثلاً:

«سىز» ائو + سىز ← ائوسىز، ائشىك سىز، دىل سىز.
 «سىز» پالتار + سىز ← پالتارسىز، اينام سىز، آرخاسىز.
 «سۆز» پۇل + سۆز ← پۇلسوز، دۇزسوز، قۇرخوسوز.
 «سۆز» دۇزوم + سۆز ← دۇزومسوز، كۇكسوز، سۆزسوز.

مصدر شىكىلچىلىرى

دىلىمىزىن مصدر شىكىلچىلىرى «مك» و «ماق» دىر.
 قالين سىسلى فعل لىر دە «ماق» و اينجه سىسلى فعل لىر دە مصدر شىكىلچىلىرى «مك» دىر.
 مثلاً: قالماق، آلماق، دۇرماق، اۇتورماق، ساخلاماق، قالين سىسلى فعل مصدرلىرى؛ و گلمك، سئومك، اينجىتمك، گۇرۇشمك، گىتمك، اينجه سىسلى فعل مصدرلىرى دىر.^۱

شرط شىكىلچىلىرى

دىلىمىز دە شرط شىكىلچىلىرى «سە» و «سا» دىر.

^۱ - مصدر شىكىلچىلىرى بعضى محلي لهجه لىر دە قالين سىسلى و اينجه سىسلى فعل لىرە باخمىاراق، يالنىز «ماق» (گلماق) و يا «مك» (قالمك) كىمى دئىيلىرلىر كي، بونلار محلي لهجه حساب اۇلونولار.

اينجه سىسلى فعل لىر دە شرط شىكىلچىلىرى «سە» و قالين سىسلى فعل لىر دە «سا» دىر. هر بير فعل دە شرط شىكىلچىلىرى ايشلەنرسە، او فعل - دە بير ايشىن اجرا اولماسى آيرى بير ايشىن اجراسىنا باغلى اۇلور؛ باشقا سۆزلە، بير ايشىن اجراسى آيرى بير ايشىن اجراسىنا شرط اۇلور. شرط شىكىلچىلىر زامان علامتى يۇخدور.

جمع شىكىلچىلىرى

دىلىمىز دە اينجه سىسلى سۆزلىر دە جمع شىكىلچىلىرى «لر» و قالين سىسلى سۆزلىر دە «لار» دىر:

اينجه دە : كىشى + لر ← كىشىلىر، ائو + لر ← ائولر.
 گۆز + لر ← گۆزلىر، سۆز + لر ← سۆزلىر.
 قالين دا: پالتار + لار ← پالتارلار، اۇشاق + لار ← اۇشاقلار،
 قاشىق + لار ← قاشىقلار، آتا + لار ← آتالار.

سۇرغو شىكىلچىلىرى

دىلىمىز دە بير جوملەنى سۇرغو حالينا گىتىرمك اوچون «مى»، «مو» «مى» و «مو» شىكىلچىلىرىنن اىستفاده اۇلونور. بو شىكىلچىلىرى فعلين سۇنونا گلمككە جوملەنى سۇرغو حالينا گىتىرىرلىر.

طبيعى دىر شىكىلچىلىرى دانىشانين سىسلى نىن سئوال كىمى آغزىندان چىخماسى ايله دە ايلگىلى (رابطە دە) دىر. سۇرغو شىكىلچىلىرى فعلين هانسى حرفلە باشلانماسى ايله فرقەلىرلىر.

«مى» و «مو» شكىلچىلىرى اينجه سسلى فعل لردە، و «مى» و «مو» شكىلچىلىرى قالين سسلى فعل لردە گليرلر.

بو شكىلچىلىرى دۇرد چئشىتلى شكىلچىلىرى لردن اولدوغو اوزوندن، سس قۇرولوشو قانونوندىن علاوه دۇداقلانان و دۇداقلانمايان قانونا دا باغلى دىرلار.

«مى» شكىلچىلىرى اينجه سسلى و دۇداقلانمايان فعل لردە گلير:

سئودىن مى؟ گلدىن مى؟ گندىرسن مى؟ يئيه جكسن مى؟

«مو» شكىلچىلىرى اينجه سسلى و دۇداقلانان فعل لردە گلير:

دۇزدون مو؟ گۇردون مو؟ دوشدون مو؟

«مى» شكىلچىلىرى قالين سسلى و دۇداقلانمايان فعل لردە گلير:

الدىن مى؟ قاچدىن مى؟ داغيتدىن مى؟

«مو» شكىلچىلىرى قالين سسلى و دۇداقلانان فعل لردە گلير:

دۇردون مو؟ سۇرۇشدون مو؟ اولدومو؟

اينكار شكىلچىلىرى

فعل لرين بير خصوصيتى ده اونلار اينكار (انكار) آنلامينا ماليك اولمالارى دىر؛ ايش و حركتين اجرا انديلمە مەسىنى بىلدىرن فعل لره اينكار فعل لرى دئىيلىر.

دېلىمىزدە اينكار شكىلچىلىرى «ما» و «مە» دىر.

بو شكىلچىلىرى، فعلين كۆكۈنە ياپيشماقلا فعلى اينكار حالينا چىخاردار؛ «ما» شكىلچىلىرى قالين سسلى فعل لردە و «مە» شكىلچىلىرى اينجه سسلى فعل لردە ايشلنمكلە بو فعل لرى اينكار حالينا چاتدىرلارلار:

قالين سسلى لردە: قال + ما ← قالما، دور + ما ← دۇرما،

سىخ + ما ← سىخما، قۇرخ + ما ← قۇرخما.

اينجه سسلى لردە: بىل + مە ← بىلمە، سئو + مە ← سئومە

دۇز + مە ← دۇزمە، اوز + مە ← اوزمە.

ايكىنجى بۇلوم:

نۇطق حيصەلىرى (دانىشلىق بۇلوملىرى)

دۇنيا دىللىرىندە اولدوغو كىمى بىزىم دىلىمىزدە ده سۇزلىرىن بير سىراسى اشيائىن آدلارنى، بير دستەسى كىفيتىنى، حركتىنى و باشقا حالتلىرىنى بىلدىرىر.

بئله بير دۇرومدا سۇزلىرى چئشىتلى حيصەلرە بۇلونورلر كى، اونلار «نۇطق حيصەلىرى» دئىيلىر. دىلىمىزدە ۷ چئشىت (نوع) اساس نۇطق حيصەلىرى واردىر؛ بو نۇطق حيصەلىرى آشاغىداكى قىسمت لره بۇلونورلر:

۱- آد (اسم): آيدىن، اۆلكە، آنا، بىلىك.

۲- صىفت: ياشىل، قارا، گۇزل، بۇيوك.

۳- ساي: يئددى، اۇن بئش، مین اوچ بوز ايگىرمى دۇرد.

۴- فعل: گئت، قال، یاز، دایان.

۵- ضمیر (غوضیلیک): من، سن، بیز، اونلار.

۶- ظرف (قید): تنز، گئج، یاواش، هارا.

۷- ندا: آی !، وای !، آخ !، اؤخ !

آد (اسم)

اینسان، حیوان، اشیاء و دنیادا باشقا جانلی و جانسیز موجوداتی تانیتمه سۆزه «آد» یا اسم دئییلیر و کیم؟، نه؟، هارا؟، سۆرغولارینا جاواب وئیریر، مثلاً: کیم؟ ← موهندیس، نه؟ ← کرپیچ، هارا؟ ← آستارا.

آدلار دا، سۆزلر کیمی ساده، دۆزلتمه و مورکّب اولورلار.

آدلار تکلیکده ایشلندیگی حالدان علاوه جومله داخیلینده ده ایشه آپاریلیرلار. مثلاً:

دیل سۆزوننه «یمه»، «یمده»، «یمی» و «یمدن» سۆز دیشدیرجی شکیلچی لرین آرتیرماقلا دیلیمه، دیلیمده، دیلیمی و دیلیمدن سۆزو مئیدانا گلیر.

بو سۆزلرده اصلی سۆز یعنی «دیل» سۆزونون معناسی دیشمیر لاکین جوملهنین طلبی اساسیندا اونا سۆز دیشدیرجی شکیلچی لر آرتیریلیر.

«آد» لارین جومله ایچینده بئله شکیللره دوشمه سینه «آدلارین حاللانماسی» دئییلیر. آذربایجان تورکجه سینده آدین آلتی حالی وار:

۱- آدلیق حال: بو حال، آدین بیرینجی حالی دیر و هئج بیر شکیلچی گۆتورمه دن جومله ایچینده ایشلنهرک «کیم» و «نه» سۆرغولارینا جاواب وئیریر، مثلاً:

کیم گلیر؟ ← «یاشار» گلیر.

نه آلدین؟ ← «چۆرک» آلدیم.

«یاشار» و «چۆرک» آدلاری آدین بیرینجی حالی دیر.

۲- ییه لیک حال: بو حال صاحییلیک و ییه لیک حالینی بیلدیریر و «کیمین؟»، «هارانین؟» و «نه یین؟» سۆرغوسونا جاواب وئیریر.

آدین سۆن حرفی سس سیزله بیترسه دۆرد چئشیتلی «ین»، «ئین»، «ؤن» و «ون» شکیلچی سی آدین سۆنونا آرتیریلیر:

ائل + ین ← ائلین، ستارخان + ین ← ستارخانین،

یۆرد + ون ← یۆردون، اوزوم + ون ← اوزومون.

لاکین آدین سۆن حرفی سسلی ایله بیترسه، یۆخاریداکی قایدا رعایت اولراق بیتیشدیرجی «ن» حرفی دۆرد چئشیتلی شکیلچی نین آراسینا گلر:

آنا + ن + ین ← آنانین، دوگو + ن + ون ← دوگونون،

دری + ن + ین ← درینین، قوزو + ن + ون ← قوزونون.

۳- یۆنلوک حال: بو حال ایش و حرکتین جهت و یۆنونو بیلدیریر، «کیمه؟»، «هارایا؟» و «نه یه؟» سۆرغوسونا جاواب وئیریر. سۆن سس-

سىزله بيتن آدلارین سۇن سىسلىسى قالین اولارسا يۇنلوک حالین شکیلچى سى «آ» اولاجاق. مثلاً:

مۇغان + آ ← مۇغانا, زىجان + آ ← زىجانا, ھمدان + آ ← ھمدانا.

لاکین سۇن سىسلىسى اینجه اولارسا, يۇنلوک حالین شکیلچى سى «ه» اولاجاق مثلاً:

اردییل + ه ← اردیيله, تبریز + ه ← تبریزه, مرند + ه ← مَرَنده.

يۇنلوک حالدا سۇن سىسلى حرفله بيتن آدلاردا, يۇخاریداکی قایدا رعایت اولاراق بیتیشدیریجى «ى» حرفى شکیلچى دن اۇنجه گله جک مثلاً:

آستارا + ى ← آستارایا, اۇرمو + ى ← اۇرمویا.

۴- تأثیرلیک حال: فعلین تأثیرى اولان آدلارین سۇنونا گلن شکیلچى یه «تأثیرلیک حال» شکیلچى سى دئییلیر؛ بو حالدا ایشلهنن آدلار, «کیمی؟», «نه یی؟» و «هارانى؟» سۇرغوسونا جاواب وئیریر. مثلاً:

«دۇستومو آلقیشلادیم» جومله سینده «کیمی آلقیشلادیم؟» سۇرغوسونا جاواب وئیریلیر؛ و «چایى ایچدیم» جومله سینده ایسه, «نه یی ایچدیم؟» و «بابک قالاسینی گۇردوم» جومله- سینده «هارانى گۇردوم؟» سۇرغوسونا جاواب وئیریلیر.

تأثیرلیک حالیندا ایشلهنن آد سس سیز حرفله بیترسه, دۇرد چئشیتلی «ى», «ئ», «و» و «و» شکیلچى لری آدین سۇنونا قۇشولار:

حسن + ى ← حسنى آختاردیم.

داغ + ى ← داغی چئخدیم.

توپ + و ← توپو وۇردوم.

اوزوم + و ← اوزومو دردیم.

لاکین آد سىسلى حرفله بیترسه يۇخاریداکی قایدا رعایت اولاراق, شکیلچى ایله آد آراسیندا بیتیشدیریجى سس سیز «ن» حرفى گلر. مثلاً:

آرابا + ن + ى ← آرابانى آلدیم.

کیشى + ن + ى ← کیشىنى گۇردوم.

کۇرپو + ن + و ← کۇرپونو کئچدیم.

سۇرو + ن + و ← سۇرونو آختاردیم.

۵- یئرلیک حال: بو حال «کیمده؟», «هارادا؟» و «نه ده؟»

سۇرغولارینا جاواب وئیریر.

بو حالدا اولان آد, ایش و یا حرکتین باش وئردیگی یئر

بیلدیریر.

یئرلیک حالیندا ایشلهنن آدلارین سۇن سىسلىسى قالین

اولارسا سۇنلارینا «دا» شکیلچى سى, و اینجه سىسلى اولارسا

«ده» شکیلچى سى گلر:

قالين: ساچلى + دا ← ساچليدا، ساوالان + دا ← ساوالاندا.

اينجه: سهند + ده ← سهندده، اوزگونچو + ده ← اوزگونچوده

۶- چيخيشلىق حال: بو حال «كىمدن؟»، «نەدن؟» و

«ھارادان؟» سۇرغولارينا جاواب وئير و آدين سۇن سسلى سینه

داياناراق «دان» و «دن» شكيلچىسى بو حالدا ايشلەنير:

ھارادان؟ ← تبريزدن، ھمداندا، آستارادان.

كىمدن؟ ← ائلياردان، بابكدن، سانازدان.

نەدن؟ ← آلمادان، چۇركدن، ديلدن.

صيفت

اشياءنين رنگ، كيفيت، علامت، شكيل و باشقا موشخصه-

لرينى بيلديرن سۇزلره صيفت دئيلير و آددان قاباق گلر:

ياشيل + دۇن ← ياشيل دۇن، اوزون + حسن ← اوزون حسن،

اوجا + داغ ← اوجا داغ، قارا + باغ ← قاراباغ.^۱

صيفت لر ده، آدلار كيمى سادە، دوزلتمە، و مورگب اولورلار.

سادە صيفت لر بير كۇكدن اولان سۇزلردن دوزليرلر، مثلاً:

قارا، بۇيوك، قۇجا.

دوزلتمە صيفت لر بير كۇك و بير شكيلچى دن يارانارلار، مثلاً:

^۱- «قاراباغ» بۇيوك باغ معنا سيندا دير، «قارا»
تورك ديلينده رنگ معنا سيندا علاوه بۇيوك
معنا سيندا دا ايشلەنير.

دادلى، دۇزلو، ائلى.

مورگب صيفت لر ايكي و يا ايكي دن چۇخ سۇزون بيرلشمە-

سيندن دوزليرلر، مثلاً: گوللو چيچكلى، اوجابۇيلو، قاراقاش گوز.

ساي

اشياءنين مقدارينى، سايينى و يا سئراسينى بيلديرن نۇطق

حيصه سينه «ساي» دئيلير. ديلميزده دۇرد چئشيت ساي واردير:

۱- ميقدار سايلارى، ۲- سئرا سايلارى، ۳- كسر سايلارى، ۴- غير

موغئين سايلار.

۱- ميقدار سايلارى: بو سايلار اشياءنين ميقدارينى بيلديري و

باشقا سايلارين اساسينى تشكيل ائدير؛ ميقدار سايلارى اوزو ايكي

چئشيت دير:

الف: سادە سايلار، ب: مورگب سايلار.

سادە سايلار بير سۇزدن دوزليرلر. مثلاً: ايكي، دۇرد، دۇققوز، اۇن،

اوتوز، اللى، يوز، مين، ميليون.

مورگب سايلار ايكي و يا داھا چۇخ سۇزدن دوزلن سايلارا

دئيلير. مثلاً: اۇن بئش، اۇن دۇققوز، قيرخ سكگيز، مين اوچ يوز

ايگيرمى دۇرد.

۲- سئرا سايلارى: بو سايلار اشياءنين سئراسينى بيلديري و

«نچەنجى؟» سۇرغوسونا جاواب وئيرير. ميقدار سايلاريندا دۇرد

چئشىتلى «يىنجى»، «يىنجى»، «وئىنجو» و «وئىنجو» شكىلچىلىرى
آرتىرماقلا سىرا سايلارلى دۆزلىر، مىثلاً:

بئش ← بئشىنجى. ۵- جى

آلتى ← آلتىنجى. ۶- جى

اۈن ← اۈنۈنجو. ۱۰- جو

دۇرد ← دۇردۈنجو. ۴- جو

«ايكى»، «آلتى»، «يىددى» سايلارلى نىن سۇن حرفى
سسىلى ايله بىتدىكده، اۈنلار سىرا سايلارلى شكىلچىلىرى قوشولاندا
«ى» حرفى بىر دفعە يازىلىر:

«ايكى» ← ايكىنجى، «آلتى» ← آلتىنجى، «يىددى» ← يىددىنجى.

۳- كسر سايلارلى: كسر سايلارلى مىقدار سايلارلىندان يارانير و
«نەقَدَر؟» و «نچە حيصّه؟» سۇرغولارينا جاواب وئىر. بو سايلار
بوتۇو بىر عددىن موعىن مىقدارىنى بىلدىرير.

بو سايلار اىستر اعشار كسرى (۳/۵)، اىستره موعىن كسرى
(۵/۸) اۈلسون اشاغىداكى شكىلدە تلفۇظ اۈلۈنۈرلار:

«اىلك سۇزدە بۇلۈنمەين و بوتۇو عدد دئىيلىر، سۇنرا «تام» سۇزو
گلىر، اۈندان سۇنرا، واحىدىن بۇلۈندويو عدد اۈل دئىيلىر و او عدددن
سۇنرا «دان - دن» و يا «دا - ده» شكىلچىلىرى گلىر و نهايت
كىچىك عدد دئىيلىر. مىثلاً:

۳/۵ ← اوچ تام اۈن دا بئش (اۈن دان بئش).

(۵/۸) ← بئش تام سىگىزدە آلتى (سىگىزدن آلتى).

۴- غىرموعىن سايلار: دىلیمیزدە موعىن و دىق اۈلمايان
مىقدارى بىلدىرن سايلار «غىرموعىن سايلار» دئىيلىر، بو سايلار آز،
چۇخ، بىر مىقدار و بو كىمى سۇزلرلە ايفادە اۈلۈرلار. «غىرموعىن
سايلار» «نە قدر؟» سۇرغوسونا جاواب وئىر.
مىثلاً: چۇخ دانىشدىم، آز يىددىم، بىر مىقدار آلدىم.
يۈز مىنلرلە اينسان گۇردوم، بىر سىرا آداملار وار كى...

عۈضلىك (ضمير)

دىلیمیزدە و جۈملە تركىبىندە بعضى واختلار آد يىرىنە و داها
دۇغروسو آد تىكرار اۈلماسىن دئىه او، سن، من، سىز، بىز و اونلار
سۇزلرىندىن اىستيفادە ائدىرىك، بئله سۇزلرلە عۈضلىك يا ضمير
دئىيرلر؛ مىثلاً:

«كوراوغلو سارلى باغرىبا باسدى او مىصرى هاواسى چالدى.»
«او» سۇزو، كوراوغلو آدى نىن يىرىنە ايشلنمىشىدىر و عۈضلىك
(ضمير) آدلانىر. دىلیمیزدە ۵ چئشيت عۈضلىك وار:

۱- شخس عۈضلىكلىرى:

بو عۈضلىكلر بىرىنجى، ايكىنجى و اوچونجو شخسى، تك
(مفرد) و تۈپلوم (جمع) حالدا گۇستىرلر:

تك	تۈپلوم
من	بىز
سن	سىز
او	اونلار

۲- ایشاره عۆضلیک‌لری:

بو عۆضلیک‌لر ایشاره حالیندا ایشله‌نیرلر و دیلیمیزده ان چۆخ ایشله-
 نن ایشاره عۆضلیک‌لری «بو»، «او»، «بئله»، «ئله»، «همین» و «همان»
 عۆضلیک‌لری‌دیر.

۳- سۇرغو عۆضلیک‌لری:

موعین بیر شخصی و یا اشیاءنی سۇرغو طرزى ايله و عمومی حالدا
 بیلدیریرلر؛ دیلیمیزده کی سۇرغو عۆضلیک‌لری بۇنلاردیر:
 کیم ؟ , نه ؟ , هارا ؟ , هاجان ؟ , نجه ؟ , هانی ؟ , نچه ؟ و

۴- غیر موعین عۆضلیک‌لری:

بو عۆضلیک‌لر نامعلوم شخصی و یا اشیاءنی بیلدیریرلر. دیلیمیزده
 ایشله‌نن ان چۆخ غیر موعین عۆضلیک‌لر بۇنلاردیرلار:
 کیمی, کیمسه, هر کیم, هئچ کیم . . .

۵- تعین عۆضلیک‌لری:

بو عۆضلیک‌لر آدلاردان قاباق گّلر و اؤنلاری تعین ائدرلر, تعین
 عۆضلیک‌لری‌نین ان چۆخ ایشله‌ننلری بونلاردیر:
 اؤز, هر, بۆتون, عینی و . . .

فعل

حرکت, ایش و دۇرومو (حال و وضعیت) بیلدیرن سۆزه «فعل»
 دئییلیر. دیلیمیزده فعل‌لر, قۇرولوش باخیمیندان اوچ چئشیت
 اولورلار:

۱- ساده فعللر ۲- دۆزلمه فعللر ۳- مۆرگب فعللر.

ساده فعل: بیر ساده کؤک سۆزدن دۆزلمه فعللره ساده فعل
 دئییلیر:
 گل, گئت, وئر, آل, یؤ, ایچ و . . .

دۆزلمه فعل: بیر سۆز و بیر شکیلچی‌دن یارانان فعللره دۆزلمه
 فعل دئییلیر:

گۆزله, بۇشلا, بیرلش, ائولن, قیّزار, یاشا و . . .

مۆرگب فعل: ایکى و یا داها چۆخ سۆز بیرلشمه‌لریندن یارانان
 فعللره مۆرگب فعل دئییلیر:

قاینایب قاریش, اؤلچوب بیچ, آتیب توت, چالیش ویریش و . . .
 دیلیمیزده عومومیتله آد (اسم) و فعل بیرلشمه‌لریندن یارانان
 مۆرگب فعللر داها چۆخدور:
 گۆز قۇی, قۇلاق آس, دیل تۆک, باش قۇش, آل چک و . . .

فعللرده زامان

هر بیر ایش و حرکت زامان داخیلینده اؤز وئریر.
 زامان, کئچمیش, ایندی و یا گله‌جک‌دیر.

۱- کئچمیش زامان:

ایش و حرکتین کئچمیشده, باش وئردیگی زامانا «کئچمیش
 زامان» دئییلیر.

دېلىمىز زامان باخىمىندان، اۆزلىكلە كىچمىش زامان جەتتىندىن دۇنيانىن آن زىگىن دىللىرىندىن بىرى دىر. دېلىمىزدە كىچمىش زامانىن ان چۇخ ايشلەننى بونلاردىر:

الف: شەھودى كىچمىش (ماضى مطلق)

ب: نقلى كىچمىش (ماضى نقلى)

پ: داواملى كىچمىش (ماضى استمرارى)

ت: اۇزاق كىچمىش (ماضى بعيد).

شەھودى كىچمىش: كىچمىشە ايشىن باش وئرىب قۇرتاردىغىنى بىلدىرن زامانا «شەھودى كىچمىش» (ماضى مطلق) دىيىلىر. بو زاماندا گۇرونن ايش و يا حركت، اۇنو سۇيىلەننن طرفىندىن مۇشاھىدە اولموشدور. بو زامانىن شكىلچىلىرى سس قۇرولوشو و آردىجىللىق قانونونا دايناراق دۇرد چىشىتلى «دى، دى، دو، دۇ» دن عىبارتدىر.

«شەھودى كىچمىشنىن تصريفى»

فعل لىر

دوداقلانمايان فعل لىر		دوداقلانان فعل لىر	
شخصلر	گل	گۇر	
من	گل + دى + م ← گلدىم	گۇر + دو + م ← گۇردوم	
سن	گل + دى + ن ← گلدىن	گۇر + دو + ن ← گۇردون	
او	گل + دى ← گلدى	گۇر + دو ← گۇردو	
بىز	گل + دى + ك ← گلدىك	گۇر + دو + ك ← گۇردوك	
سىز	گل + دى + نىز ← گلدىنىز	گۇر + دو + نوز ← گۇردونوز	
اونلار	گل + دى + لىر ← گلدىلر	گۇر + دو + لىر ← گۇردولر	
	سات	يۇل	
من	سات + دى + م ← ساتدىم	يۇل + دو + م ← يۇلدۇم	
سن	سات + دى + ن ← ساتدىن	يۇل + دو + ن ← يۇلدۇن	
او	سات + دى ← ساتدى	يۇل + دو ← يۇلدۇ	
بىز	سات + دى + ق ← ساتدىق	يۇل + دو + ق ← يۇلدۇق	
سىز	سات + دى + نىز ← ساتدىنىز	يۇل + دو + نوز ← يۇلدۇنوز	
اونلار	سات + دى + لار ← ساتدىلار	يۇل + دو + لار ← يۇلدۇلار	

نقلى كىچمىش: كىچمىشە انجام وئرىلن بىر ايشىن نقل ائدىلمەسىنە «نقلى كىچمىش» دىيىلىر. نقلى كىچمىشنىن علامتلىرى دېلىمىزدە دۇردچىشىتلى «مىش، مىش، موش، موش» شكىلچىلىرى دىر.

«نقلى كىچمىشنىن تصريفى»

«فعل لر»

دوداقلانمايان فعل لر		دوداقلانان فعل لر	شخصلر
سَر		دۆز = صبر ائت	
من	سَر + ميش + آم ← سَر ميشم	دۆز + موْش + آم ← دۆز موْشم	من
سن	سَر + ميش + سن ← سَر ميشسن	دۆز + موْش + سن ← دۆز موْشسن	سن
او	سَر + ميش ← سَر ميش (ديد)	دۆز + موْش ← دۆز موْش (دور)	او
بیز	سَر + ميش + يك ← سَر ميشيك	دۆز + موْش + وْك ← دۆز موْشوك	بیز
سيز	سَر + ميش + سينيز ← سَر ميشسينيز	دۆز + موْش + سونوز ← دۆز موْشسونوز	سيز
اونلار	سَر + ميش + لر ← سَر ميشلر	دۆز + موْش + لر ← دۆز موْشلر	اونلار
سال		اوتور	
من	سال + ميْش + آم ← سالميشام	اوتور + موْش + آم ← اوتور موْشام	من
سن	سال + ميْش + سان ← سالميشسان	اوتور + موْش + سان ← اوتور موْشسان	سن
او	سال + ميْش ← سالميش (دير)	اوتور + موْش ← اوتور موْش (دور)	او
بیز	سال + ميْش + يق ← سالميشيق	اوتور + موْش + وق ← اوتور موْشوق	بیز
سيز	سال + ميْش + سينيز ← سالميشسينيز	اوتور + موْش + سونوز ← اوتور موْشسونوز	سيز
اونلار	سال + ميْش + لار ← سالميشلار	اوتور + موْش + لار ← اوتور موْشلار	اونلار

داواملی کئچمیش: کئچمیشده بیر ایشین انجام تاپماسی و بیر مودّت داواملی اولماسینا «داواملی کئچمیش» دئییلیر. بو زامانین، دؤرد چئشیتلی «یردی، یردی، وُردو، وُردو» شکیلچی لری اؤنون علامتلی دیر.

داواملی کئچمیشین تصریفی

دوداقلانمايان فعل لر		دوداقلانان فعل لر	شخصلر
ایچ		اوز	
من	ایچ + یردی + م ← ایچیردیم	اوز + وُردو + م ← اوز وُردوم	من
سن	ایچ + یردی + ن ← ایچیردین	اوز + وُردو + ن ← اوز وُردون	سن
او	ایچ + یردی ← ایچیردی	اوز + وُردو ← اوز وُردو	او
بیز	ایچ + یردی + ک ← ایچیردیک	اوز + وُردو + ک ← اوز وُردوک	بیز
سيز	ایچ + یردی + نيز ← ایچیردینيز	اوز + وُردو + نوز ← اوز وُردونوز	سيز
اونلار	ایچ + یردی + لر ← ایچیردیلر	اوز + وُردو + ک ← اوز وُردولر	اونلار
قال		پوز	
من	قال + یردی + م ← قالیردیم	پوز + وُردو + م ← پوز وُردوم	من
سن	قال + یردی + ن ← قالیردین	پوز + وُردو + ن ← پوز وُردون	سن
او	قال + یردی ← قالیردی	پوز + وُردو ← پوز وُردو	او
بیز	قال + یردی + ق ← قالیردیق	پوز + وُردو + ق ← پوز وُردوق	بیز
سيز	قال + یردی + نيز ← قالیردینيز	پوز + وُردو + نوز ← پوز وُردونوز	سيز
اونلار	قال + یردی + لار ← قالیردیلار	پوز + وُردو + لار ← پوز وُردولار	اونلار

اۇزاق کئچمیش: ایش و یا حرکتین اۇزاق کئچمیش زاماندا انجام تاپماسینا «اۇزاق کئچمیش» دئییلیر. اۇزاق کئچمیش فعلین علامتی دؤرد چئشیتلی «میشدی، میشدی، میشدو، میشدو» شکیلچی لری دیر.

اوزاق كئچميشين تصريفى

دوداقلانمايان فعل لر	دوداقلانان فعل لر
----------------------	-------------------

شخصلر	بيل	سوز
من	بيل + ميشدى + م ← بيلميشديم	سوز + موۋشدو + م ← سوز موۋشودوم
سن	بيل + ميشدى + ن ← بيلميشدين	سوز + موۋشدو + ن ← سوز موۋشدون
او	بيل + ميشدى ← بيلميشدى	سوز + موۋشدو ← سوز موۋشدو
بيز	بيل + ميشدى + ك ← بيلميشديك	سوز + موۋشدو + ك ← سوز موۋشدوك
سيز	بيل + ميشدى + نيز ← بيلميشدينيز	سوز + موۋشدو + نوز ← سوز موۋشدونوز
اونلار	بيل + ميشدى + ل ← بيلميشديلر	سوز + موۋشدو + ل ← سوز موۋشدو
	آپار	دور
من	آپار + ميۋشدى + م ← آپار ميۋشديم	دور + موۋشدو + م ← دور موۋشودوم
سن	آپار + ميۋشدى + ن ← آپار ميۋشدين	دور + موۋشدو + ن ← دور موۋشدون
او	آپار + ميۋشدى ← آپار ميۋشدى	دور + موۋشدو ← دور موۋشدو
بيز	آپار + ميۋشدى + ق ← آپار ميۋشديق	دور + موۋشدو + ق ← دور موۋشدوق
سيز	آپار + ميۋشدى + نيز ← آپار ميۋشدينيز	دور + موۋشدو + نوز ← دور موۋشدونوز
اونلار	آپار + ميۋشدى + لار ← آپار ميۋشديلار	دور + موۋشدو + لار ← دور موۋشدولار

۲- ايندىكى زامان:

بو فعل، ايش و حركتين دانيشيلان زامان باش وئردىگىنى گۆستىرىكى، اونا «ايندىكى زامان» دئيلىلر. ايندىكى زامانين علامتلىرى دورد چئشيتلى «ير، يَر،

وَر، وُر» شكىلچى لرى دىر. لاکين فعلين كۆكو سسلى ايله بىترسه بيتىشديرىجى «ى» حرفى شكىلچى دن قاباق سۆزه ياپىشیر.

ايندىكى زامانين تصريفى فعل لر

شخصلر	سپ	توک
من	سپ + ير + آم ← سپيرَم	توک + وِر + آم ← تۆکۆرَم
سن	سپ + ير + سن ← سپير سن	توک + وِر + سن ← تۆکۆر سن
او	سپ + ير ← سپير	توک + وِر ← تۆکۆر
بيز	سپ + ير + يك ← سپير يك	توک + وِر + وك ← تۆکۆر وك
سيز	سپ + ير + سينيز ← سپير سينيز	توک + وِر + سونوز ← تۆکۆر سونوز
اونلار	سپ + ير + لَر ← سپير لر	توک + وِر + لر ← تۆکۆر لر
	قاچ	اۇچ
من	قاچ + يَر + آم ← قاچيرام	اۇچ + وُر + آم ← اۇچورام
سن	قاچ + ير + سان ← قاچير سان	اۇچ + وُر + سان ← اۇچور سان
او	قاچ + ير ← قاچير	اۇچ + وُر ← اۇچور
بيز	قاچ + يَر + يق ← قاچير يق	اۇچ + وُر + وق ← اۇچور وق
سيز	قاچ + يَر + سينيز ← قاچير سينيز	اۇچ + وُر + سونوز ← اۇچور سونوز
اونلار	قاچ + يَر + لار ← قاچير لار	اۇچ + وُر + لار ← اۇچور لار

۳- گلهجک زامان:

ايش و حركتين گلهجکده باش وئرهجگى زامانا «گلهجک زامان» دئيىلير. گلهجک زامانين اؤزو ايکى چئشيتدير:

الیف: قطعی گله جک زامان. ب: غیر قطعی گله جک زامان. قطعی گله جک زامان: بو زامان ایش و حرکتین گله جکده قطعی شکیلده باش وئره جک وئرمه یه- جگینی بیلدیریر و اوئون شکیلچی لری «آجاق» و «آجک» دیر. قطعی گله جک زامانین تصریفی

فعل لر

دوداقلانمايان فعل لر	دوداقلانان فعل لر
----------------------	-------------------

شخصلر	بیچ	سئو
من	بیچ+آجک+آم ← بیچه جگم *	سئو+آجک+آم ← سئوه جگم
سن	بیچ+آجک+سن ← بیچه جکسن	سئو+آجک+سن ← سئوه جکسن
او	بیچ+آجک ← بیچه جک	سئو+آجک ← سئوه جک
بیز	بیچ+آجک+یک ← بیچه جگیک	سئو+آجک+یک ← سئوه جگیک
سیز	بیچ+آجک+سینیز ← بیچه جکسینیز	سئو+آجک+سینیز ← سئوه جکسینیز
اونلار	بیچ+آجک+لر ← بیچه جکلر	سئو+آجک+لر ← سئوه جکلر
	آت	توت
من	آت+آجاق+آم ← آتاجاغام **	توت+آجاق+آم ← توتاجاغام
سن	آت+آجاق+سان ← آتاجاقسان	توت+آجاق+سان ← توتاجاقسان
او	آت+آجاق ← آتاجاق	توت+آجاق ← توتاجاق
بیز	آت+آجاق+یق ← آتاجاغیق	توت+آجاق+یق ← توتاجاغیق
سیز	آت+آجاق+سینیز ← آتاجاقسینیز	توت+آجاق+سینیز ← توتاجاقسینیز
اونلار	آت+آجاق+لار ← آتاجاقلار	توت+آجاق+لار ← توتاجاقلار

*- «ک» حرفی ایکی سسلی آراسیندا گلنده «گ» اولور.

**«ق» حرفی ایکی سسلی آراسیندا گلنده «غ» اولور.

غیر قطعی گله جک زامان: ایش و حرکتین یاخین گله جکده و غیر قطعی شکیلده باش وئره جگینه «غیر قطعی گله جک» زامان دئییلیر. بو زامانین علامتی فعل لرده «آر، ار» دیر. غیر قطعی گله جک زامانین تصریفی

فعل لر

دوداقلانمايان فعل لر	دوداقلانان فعل لر
----------------------	-------------------

شخصلر	گز	گول
من	گز+آر+آم ← گزرَم	گول+آر+م ← گولَرَم
سن	گز+آر+سن ← گزَرَسَن	گول+آر+سن ← گولَرَسَن
او	گز+آر ← گزَرَ	گول+آر ← گولَر
بیز	گز+آر+یک ← گزَرَیَک	گول+آر+یک ← گولَرِیک
سیز	گز+آر+سینیز ← گزَرَسَینِیز	گول+آر+سینیز ← گولَرَسَینِیز
اونلار	گز+آر+لر ← گزَرَلَر	گول+آم+لر ← گولَرَلَر
	قالخ	دون
من	قالخ+آر+آم ← قالخارام	دون+آر+آم ← دونارام
سن	قالخ+آر+سان ← قالخارسان	دون+آر+سان ← دونارسان
او	قالخ+آر ← قالخار	دون+آر ← دونار
بیز	قالخ+آر+یق ← قالخاریق	دون+آر+یق ← دوناریق
سیز	قالخ+آر+سینیز ← قالخارسینیز	دون+آر+سینیز ← دونارسینیز
اونلار	قالخ+آر+لار ← قالخارلار	دون+آر+لار ← دونارلار

ظرف (قید)

دیلیمیزده بیر سیّرا سۆزلر وار کی، اؤنلار ایش و حرکتین زامانینی، یئرینی، عیلتینی، طرزینی کیفیتی و ... بیلدیریر. بئله سۆزلره «ظرف» دئییلیر.

مثلاً: «بابک قهرمانجاسینا مقاومت گؤستردی»

بو جۆمله ده «قهرمانجاسینا» سۆزو «ظرف» دیر و بابکین نه کیفیتله مقاومت گؤستردیگینی بیلدیریر. «گئجه نین خیریندن، گوندوزون شرّی یاخشى دیر»، «خیر» سۆزو ایله در «شر» سۆزو «ظرف» سۆزلى دیر.

«ياشار سورعتله كئچدی»، سورعت سۆزو بورادا «ظرف»

دیر.

بیر سیّرا «ظرف» سۆزلى، بعضى واختلار آدلا بیر یئرده گلرسه «صیفت» عنوانیندا ایشه آپاریلا بیلر، لاکین اؤزو تکلیکده «ظرف» حساب اولونور.

مثلاً: «ياخشى ایگیدین آدینی ائشیت، اؤزونو گؤرمه»

«ياخشى» سۆزو ایگیدله برابر گلدیگینه گؤره صیفت دیر، ولی «ساناز درسلىرىنى ياخشى يازدى» جۆمله سینده «ياخشى» سۆزو ظرف حساب اولونور.

ظرف لری چئشیتلری

«ظرف» لر ده، باشقا نطق حیصّه لری کیمی چئشیتلی

اولورلار:

ساده ظرف، دؤزلمه ظرف، مۆرکّب ظرف

ساده ظرف: بیر کؤک سۆزدن دؤزلن ظرفه «ساده ظرف»

دئییلیر:

تئز، گئج، چۆخ، اۇزاق، ياخين و ...

دؤزلمه ظرف: بیر کؤک سۆز و بیر سۆزدؤزلدیجی شکیلچی-

دن یارانان ظرفه «دؤزلمه ظرف» دئییلیر:

برکدن، ياواشدان، ایگیدجه سینه، همیشه لیک، سایمازیانا و .

..

مۆرکّب ظرف: ایکی کؤک سۆزدن دؤزلن ظرفه مۆرکّب ظرف

دئییلیر:

ياواش- ياواش، يان- يانا، تئز- تئز، آز- چۆخ، گئج- تئز و ...

ندا

نوطق حیصّه‌لری‌نین بیرى ده «ندا» دیر. «ندا» اینسانلارین
 حیستینی بیلدیرن نوطق حیصّه‌سی‌دیر.
 اینسانلارین، سئوینج، کدر، قورخو، نیفرت و باشقا حیس-
 لرینی بیلدیرن سؤزلره «ندا» سؤزلری دئییلیر.
 «ندا» سؤزلری اساساً باشقا نوطق حیصّه‌لری ایله ایلشگی‌ده
 اولماز و اؤزو مؤستقیل شکیلده ایشه آپاریلار.
 «ندا» سؤزلری‌نین سؤنودا «! » علامتی قویماق لازیم‌دیر.
 بیر سیّرا و داها چوخ ایشلنن ندالار بونلاردان عبارت دیر:
 آخ!، وای!، آه!، اوخ!، هئی!، هئی-هئی!، به-به!،
 آها!، های-های! و...

KÜL TİĞİN ÂBİDESİ

Güney cephesi

- (1) N>J : >YH : JCYTX : EYTH : F*J>J : JXFTYH : EHTYH
 *HNEQH : >DJ : YEXI : FHTH : >JY : *HJ>J : JX
 YEX >J1>Y : JYTX : *J>J : *Y> : JYTX : *JY> :
 H> : TYEX : JYD>J : >HJ> : JYHJ : Y
- (2) >H : XI : FHTX : H*J>J : J>J>JYTX : H>H>J>J
 N> : NTEYTX : JHY>J> : H> : NTEYTX : JYHJ : J>Y
 : >Y>Y : JYHJ>J> : H> : >Y>Y>J> : >Y>Y>J> : H
 * : J>J> : JYTX : JY : JY : >Y>Y>J> : H>H
 >J>J : J
- (3) YTX : HHTH : >YH : EYTH : JY>J : J>J>J : *XHT : J>J
 : JEHJYHJ> : >Y>Y : NTEYTX : JY>J : JYTX : >Y>J> :
 : H>J> : NTEYTX : *X>H : EYTX : JYD>J> : *XYNI
 JY>J : *X>H : EYTX : JYHJYH : *XYNI : JEH : JYHJY
 ENN>J : >Y>
- (4) : >JYD>Y : >Y>Y : *XYNI : JEH : JYHJYH>H : JY>J
 : *>H>J> : JEH : JYTX : J>J>J : *XYNI : JEH : JYTX :
 HHTH : YTX : >Y>J>Y : JY>J : JYTX : JYTX : JYTX : HHTH
 : JYTX : >J>J : JY>J : JYTX : JYTX : JYTX : JYTX : H
- (5) : H>Y>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J
 : H>Y>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J
 : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J : JY>J

۷۳۱-۷۳۵ - نجی میلادی ایللر آراسیندا گؤک تورک ایمپراتوری «کول-
 تکین» - ین قبیر داشیندا اورخون الیفباسی ایله یازیلان یازی‌نین بیر حیصّه‌سی.

سن «اؤ» سان، «من» ده بویام !

پروفیسور دوکتور م. تقی زهتابی (کیریشچی) تبریز

۲۲ / آذر / ۱۳۲۵ هجری گونش ایلی (۲۳ یاشیندا)

سؤ دئییدیر منه اولده آنام، آب کی، یوخ
یوخو اؤیرتدی اوشاقلیقدا منه ، خواب کی، یوخ
ایلک دفعه کی، چورک وئردی منه نان دئمهدی
ازلینتدن منه دوزدانه ، نمکدان دئمهدی
آنم، آخر دئمهبیدیر منه، اولدوز دئییب او
سؤ دوناندا، دئمهبیب یخدی بالا، بوز دئییب او
قار دئییب، برف دئمهبیب، دست دئمهبیب، ال دئییب او
منه هئچواخت بیا سؤیله مهبیب، گل دئییب او
یاخشی خاطیرلاییرام، یاز گونو آخشام چاغی لار
باغچانین گون باتانیندا کی، ایلیق گون یاییلار
گل:- دئیهردی،- داراییم باشیوی ای نازلی بالام!
گلمه سن گر، باجیوین آستاجا زولفون دارارام
اؤ دئمهدی کی،- بیا شانه زنم بر سر تو
گر نیایی بزمن شانه سر خواهر تو
بلی، داش یاغسا دا گؤیدن، سن اوسان من ده بویام !
وار سنین باشقا آنان، واردی منیم باشقا آنام

اؤزومه مخصوص اولان باشقا ائلیم واردی منیم
ائلیمه مخصوص اولان باشقا دیلیم واردی منیم
ایسته سن قارداش اولاق، بیر یاشایاق، بیرلیک ائدک
وئرین قول - قول، بوندان سورا بیر یولدا گئدک
اولا، اؤزگه کولکلرله گرک آخمایاسان
ثانیاً، وارلیغیما، خالقیمما خور باخمایاسان
یوخسا گر زور دئیه سن، میلّتی می خوار ائده سن
گون گلر، صفحه چؤنر، مجبور اولارسان گئدسن !

Sən o san məndə bu yam!

Su deyibdir mənə əvvəldə anam, ab ki yox

Yuxu öyrətdi uşaqlıqda mənə, xab ki yox

İlk dəfə ki çörək verdi mənə, nan demədi
əzəlindən mənə duzdanə nəməkdən demədi

anam əxtər deməyibdir mənə, ulduz deyib o
su donanda, deməyib yəxdı bala buz deyib o

qar deyib, bərf deməyib, dəst deməyib, əl deyib o
mənə heç vaxt biya söyləməyib, gəl deyib o

yaxşı xatırlayıram, yaz günü axşamçağılar
baxçanın gün batanında kı, ılıq gün yayılar,

gəl diərdi: darayım başıvı ey nazlı balam
gəlməsən gər, bacıvın astaca zülfün dararam

o deməzdı ki, biya şane zənəm bər sərə to
gər nəyayi bezənəm şane sərə xahərə to

bəli, daş yağsada göydən, sən osan mən də buyam
var sənın başqa anan, vardı mənım başqa anam

özümə məxsus olan başqa elim vardı mənım
elimə məxsus olan başqa dilim vardı mənım

istəsən qardaş olaq, bir yaşayaq, birlik edək
veribən qol- qola, bundan sora bir yolda gədək

əvvələn, özgə küləklərlə gərək axmayasan
saniyən, varlığıma, xalqıma xor baxmayasan

yoxsa gər zor deyəsən, millətimi xar edəsən?

Gün gələr, səfhə çönər, məcbur olarsan gədəsən !

Pr. Dr m.t. zehtabi (kirişçi)

Təbriz 22 azər 1325 ---- (23 yaşında)

سۆزلوک (لغت)

گئنیش = وسیع

اۆلکه = مملکت - سرزمین

اؤیرنجی لر = دانشجوها (جمع

اؤیرنجی)

تور کولوقلار = تورک شویناسلار -

تور کولوژیست لر

اوزوندن = بخاطر - برای

قوللار = بخش لر - شاخه لر

اوغوز = تورک طایفاسی آدی

سورغو = سئوال - پرسش

اؤن = پیش - جلو

اسکی = قدیم - دیرین - کهنه

ایلک = اول - ابتدا

یئتر = کافی - بس

یئترسیز = ناکافی

اویغونلاشدیرماق = هماهنگ

ائتمک - یاخینلاشدیرماق

آدلیم = تانینمیش - مشهور

بؤلگه = منطقه - ولایت

باشلانیش = مقدمه - شروع

یالیز = یالقیز - فقط - تنها

قوروماق = ساخلاما - مواظب اولماق

اوجاق = کانون - مرکز

یابانجی = اؤزگه - بیگانه

سوره سینده = در طول - در طی

کاسیلایب = ضعیفله شیب

اینجه = ظریف

دیلداش = همزبان

چرچیوه = اصول - (چارچوب)

اؤده مک = یئرینه یئتیرمک (ادا

کردن)

سارسیلماق = متزلزل اولماق

حیصه = قسمت - بخش

اینام = باور - ایمان

دوروم = موقعیت - وضعیت

قوروپ = گروه - دسته - تیم

جانلی = زنده

دوزگون = دؤغرو - صدیق - درست

Dilimizin Sadə qırameri

Həsən- Raşidi

Tehran - 2005

اؤیغون = شبیه - هماهنگ	سیرا = ردیف - صف
اؤرنک = نمونه	شکیلچی = وند - (پیشوند - پسوند)
رؤل = نقش	اؤن شکیلچی = پیشوند
ایلگیلی = مرتبط - در رابطه با	سؤن شکیلچی = پسوند
آنلام = معنا - مفهوم	اؤرتاق = شریک
دؤندورما = بستنی	قؤل = بازو - شاخه - دسته
سؤیودوجو = یخچال -	ایشلک = چوخ ایشله نن
سؤیوقلادان وسیله	زنگین = وارلی - ثروتمند
اؤزل = مخصوص - ویژه	قارشیلماق = استقبال ائتمک
چئشیتلی = متفاوت - متنوع	اؤنم = اهمیتلی, مهم
کؤک = ریشه - بُن	ایلشگی = رابطه, ارتباط

Filename: ديليميزين ساده قير امنرى
Directory: C:\Users\B-Rash\Desktop
Template: C:\Users\B-Rash\AppData\Roaming\Microsoft\Templates\Normal.dotm
Title:
Subject:
Author: Guneyli
Keywords:
Comments:
Creation Date: 8/20/2015 4:17:00 PM
Change Number: 2
Last Saved On: 8/20/2015 4:17:00 PM
Last Saved By: B-Rash
Total Editing Time: 10 Minutes
Last Printed On: 8/20/2015 4:20:00 PM
As of Last Complete Printing
Number of Pages: 70
Number of Words: 8,293 (approx.)
Number of Characters: 47,274 (approx.)